

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการวิจัย ผู้วิจัยจะได้เสนอวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยหัวข้อดังต่อไปนี้คือ

2.1 หลักสูตร

2.1.1 ความสำคัญของหลักสูตร

2.1.2 ความหมายของหลักสูตร

2.1.3 องค์ประกอบของหลักสูตร

2.1.4 การนำหลักสูตรไปใช้

2.1.5 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

2.1.6 งานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

2.1.7 บทบาทของบุคลากรในการใช้หลักสูตร

2.2 การขยายโอกาสทางการศึกษา

2.2.1 การขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2.2.2 แนวทางการดำเนินงาน โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2.3 การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย

2.2.4 สรุปผลการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 หลักสูตร

2.1.1 ความสำคัญของหลักสูตร

หอม คลายานนท์ (2534) กล่าวว่า การศึกษาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ การศึกษาเกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน จึงเป็นการพยายามแสวงหาความต้องการในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ซึ่งสถาบันการศึกษาควรจะแสวงหาหนทางที่จะทำให้เกิดขึ้นและกระทำการศึกษาดังกล่าว (2521) กล่าวว่า การจัดการศึกษาก็เช่นเดียวกับการเดินทาง คือ ต้องมีจุดหมายที่ผู้เกี่ยวข้องต้องรู้เห็นและเข้าใจตรงกัน มิฉะนั้นก็จะพากันปฏิบัติคนละทิศละทางโดยไม่ได้อะไรเป็นแก่นสารทั้ง ๆ ที่ทุกคนต่างทำงานเหน็ดเหนื่อยตลอดเวลา การจัดการศึกษาจึงกำหนดหลักสูตรไว้เป็นแม่บท เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจตรงกัน เพื่อจะได้จัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายในแนวเดียวกัน

การจัดการศึกษาจะได้รับประโยชน์มากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับหลักสูตร เพราะหลักสูตรเป็นหัวใจของการศึกษา (ธำรง บัวศรี, 2504) ซึ่งได้สอดคล้องกับ สมิตร์ คุณานุกร (2523) ที่ว่า หลักสูตรเป็นเครื่องมือสำคัญในการที่จะทำให้การจัดการศึกษารับบรรลุเป้าหมาย ดังคำกล่าวที่ว่า "หากจะเปรียบเทียบความมุ่งหมายทางการศึกษาในระดับชาติเป็นอุดมคติ อุดมการณ์ ความใฝ่ฝันของบุคคลแล้ว หลักสูตรก็เปรียบได้กับโครงการของการปฏิบัติเพื่อให้อุดมการณ์นั้นบรรลุถึงความสำเร็จ การจัดการศึกษาในประเทศใดก็ตามจะไม่สำเร็จลุล่วงไปตามที่กำหนดไว้ ถ้าไม่มีหลักสูตรเป็นโครงการและเป็นแนวทางในการให้การศึกษา" และไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2536) ได้กล่าวว่า หลักสูตรเปรียบเหมือนผังในการวางแผนของการจัดการศึกษาไว้ล่วงหน้า

จะเห็นได้ว่า *การศึกษาจัดว่าเป็นความต้องการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับชีวิต เพราะการศึกษาเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างความเจริญให้แก่มนุษย์ ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา สภาพสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน หลักสูตรการเรียนการสอนย่อมต้องมีความสอดคล้องและยืดหยุ่นตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป เพื่อจะได้พัฒนาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตจริงได้

2.1.2 ความหมายของหลักสูตร

มีนักการศึกษาได้ให้นิยามความหมายของหลักสูตรไว้หลายประการคือ

สมิตรา คุณานุกร (2518) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้สองระดับคือ หลักสูตรในระดับชาติกับหลักสูตรในระดับโรงเรียน

หลักสูตรในระดับชาติ หมายถึง โครงการให้การศึกษา เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียน ได้มีความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้

หลักสูตรในระดับโรงเรียน หมายถึง โครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้นักเรียน ไม่ว่าจะเป็นภายในหรือภายนอกโรงเรียนก็ตาม เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) ได้ให้ความหมายหลักสูตรไว้ว่า หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้นักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และได้พัฒนาตนเอง ไปในทิศทางที่โรงเรียนปรารถนาและหลักสูตรที่ต้นั้น ควรจะต้องเป็นหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการความสนใจของผู้เรียน อันสอดคล้องกับความต้องการของชีวิตที่เหมาะสมที่สุด ได้แก่

- 1) สภาพทางเศรษฐกิจ
- 2) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมทางการศึกษา
- 3) การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม
- 4) สภาพแวดล้อมทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้
- 5) สภาพทางการเมืองการปกครอง
- 6) สภาพทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมค่านิยมและคุณธรรม

ธวัชชัย ชัยจิรณายกุล (2529) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง กิจกรรมหรือประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้นักเรียน กิจกรรมและประสบการณ์เป็นคำที่ใช้แทนกันได้ แต่มีความแตกต่างกันอยู่ตรงที่ว่ากิจกรรมเน้นที่กระบวนการหรือกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งไม่ได้บ่งบอกถึงความสำเร็จซึ่งได้แก่ การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ในตัวผู้เรียน ส่วนประสบการณ์มีจุดเน้นอยู่ที่การเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นการจัดประสบการณ์จึงหมายถึงการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนนั่นเอง

กิจกรรมหรือประสบการณ์เหล่านี้จะจัดโดดเดี่ยวโดยไม่มีเนื้อหาสาระไม่ได้ จึงเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า การจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์นั้นจะต้องมีเนื้อหาซึ่งได้มาจากตัวหลักสูตร คู่มือครู แผนการสอน และสื่อในรูปต่างๆ กิจกรรมหรือประสบการณ์ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

- 1) ประสบการณ์ในรูปของเนื้อหาสาระ เป็นต้นว่า
 - (1) หลักสูตรที่เป็นเล่ม
 - (2) โครงการสอน

- (3) ประมวลการสอน
- (4) บันทึกการสอน
- (5) หนังสือเรียน หนังสือเสริมการเรียนรู้
- (6) คู่มือครู
- (7) แผนการสอน
- (8) อุปกรณ์การสอนและสื่อการเรียนรู้ประเภทอื่นๆ
- (9) ฯลฯ

2) กิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่

- (1) การจัดทำและปรับปรุงประสบการณ์ที่เป็นหลักฐานและเนื้อหาสาระตาม ข้อ 1
- (2) การสอนของครู
- (3) การเรียนของนักเรียน
- (4) การวัดผลและประเมินผล
- (5) การจัดกิจกรรมอื่นๆ ที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมบุคลิกภาพและการเรียนรู้ของนักเรียน
- (6) ฯลฯ

กรมสามัญศึกษา (2532) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตรคือ ข้อกำหนดแผนการเรียนการสอนอันเป็นส่วนรวมของประเทศ เพื่อนำไปสู่จุดหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยอธิบายว่าแผนการศึกษาแห่งชาติคือ การกำหนดความมุ่งหมายแนวนโยบาย และวิธีการในการจัดการศึกษาของประเทศเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรที่มีอยู่

กิตติมา ปรีดีติลล (2532) ได้กล่าวว่าหลักสูตรน่าจะมีความหมายโดยสรุป หมายถึง เอกสารที่กำหนดโครงการศึกษาของผู้สอน โดยกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษา เนื้อหาของความรู้และประสบการณ์ที่จะจัดให้กับผู้เรียน กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล

ธำรง บัวศรี (2532) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นแผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละ โปรแกรมการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่างๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

วิชัย ติสสระ (2535) ได้กล่าวถึง ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตรคือ กลุ่มวิชาหรือประสบการณ์ที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียน ภายใต้คำแนะนำของโรงเรียน หลักสูตรประกอบไปด้วยประสบการณ์ในการเรียนทั้งมวล ที่นักเรียนพึงได้รับจากโรงเรียน

Taba (1962) กล่าวว่า หลักสูตรคือ แผนการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วยเป้าหมายการเรียนรู้และจุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่เฉพาะเจาะจง เป้าหมายและจุดประสงค์เหล่านี้จะเป็นเครื่องมือชี้แนะทางการเลือกและการจัดเนื้อหาและจะบ่งถึงวิธีการจัดการเรียนการสอนรวมถึงการประเมินผลด้วย

Saylor และ Alexander (1974) กล่าวว่า หลักสูตรคือ แผนการจัดโอกาสในการเรียนรู้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ศูนย์การศึกษาหนึ่ง

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด พอที่จะสรุปความหมายของหลักสูตรได้ว่า หลักสูตรนั้น ก็คือแผนการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสในการเรียนรู้และมีการพัฒนาด้านตนเองตามจุดมุ่งหมายของแผนการศึกษาชาติ

Good (1977) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ประการคือ

1) หลักสูตรคือ เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษา เพื่อให้จบชั้นหรือรับประกาศนียบัตรในหมวดวิชาที่สำคัญ เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรพลานามัย หลักสูตรศิลปศึกษา เป็นต้น

2) หลักสูตรคือ เค้าโครงทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่จะสอน ซึ่งโรงเรียนจัดให้แก่ นักเรียน เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้จนจบชั้น หรือได้รับประกาศนียบัตร เพื่อให้สามารถเข้าเรียนต่อทางวิชาชีพได้ ความหมายในข้อนี้ หมายถึง หลักสูตรทั้งฉบับรวมทุกวิชาเข้าด้วยกัน

3) หลักสูตรคือ กลุ่มวิชาและการจัดประสบการณ์ที่กำหนดไว้ ให้ นักเรียนได้เรียน โดยมีฝ่ายแนะแนวโรงเรียนคอยแนะแนวทางให้คำปรึกษา ความหมายของหลักสูตรในข้อนี้ หมายถึง หลักสูตรทั้งฉบับซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาวิชาส่วนหนึ่ง และการจัดประสบการณ์ให้อีก ส่วนหนึ่ง

จากความเห็นของนักการศึกษาทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าแนวความคิดของแต่ละท่านนั้นมีส่วนหลักที่สำคัญๆ คล้ายกัน ส่วนที่แตกต่างกันนั้นก็ เป็นเพียงส่วนที่เป็นรายละเอียด ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า

หลักสูตรหมายถึงข้อความที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนของประเทศ โดยมีข้อกำหนดเกี่ยวกับเรื่องจุดมุ่งหมาย โครงสร้างเนื้อหาวิชา อัตราเวลาเรียน

กระบวนการเรียนการสอน ตลอดจนถึงการวัดผลการศึกษา

2.1.3 องค์ประกอบของหลักสูตร

Taba (1962) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรไม่ว่าจะออกแบบอย่างไร ควรมีองค์ประกอบอย่างน้อย 4 อย่าง คือ

- 1) วัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
- 2) เนื้อหาวิชาและจำนวนชั่วโมงสำหรับการสอนแต่ละวิชา
- 3) กระบวนการเรียนการสอน หรือการนำหลักสูตรไปใช้
- 4) โครงการประเมินผลการสอนตามหลักสูตร

กรมสามัญศึกษา (2532) ได้ระบุว่า หลักสูตรประกอบด้วยส่วนสำคัญ 8 ส่วน คือ

- 1) จุดมุ่งหมาย หรือความประสงค์ หรือความต้องการทางการศึกษาและสังคม ซึ่งหลักสูตรมุ่งจะสนองหรือมุ่งให้เป็นไปตามนั้น
- 2) หลักการ คือ ทิศทางหรือแนวทางซึ่งจะนำไปสู่จุดหมายของหลักสูตร เช่น หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น มีจุดมุ่งหมายอยู่ข้อหนึ่งว่า "เพื่อให้มีความรู้และทักษะที่เป็นพื้นฐานเพียงพอแก่การนำไปปรับปรุงการดำรงชีวิต ทั้งส่วนตัวและครอบครัว รวมทั้งการฝึกงาน และการศึกษาเพิ่มเติม" ดังนั้น จึงกำหนดหลักการไว้ว่า เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สามารถศึกษาหาความรู้ และทักษะจากแหล่งวิทยาการ และสถานประกอบการต่างๆ ได้ เป็นต้น
- 3) โครงสร้าง คือ กลุ่มวิชาหรือรายวิชาต่างๆ ในหลักสูตร อันมีทั้งส่วนที่บังคับ ส่วนที่ให้เลือกเรียนตามถนัด และส่วนที่ให้เลือกได้อย่างเสรี อนึ่งจะต้องมีการกำหนดสัดส่วน ของกลุ่มวิชานั้นๆ ด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการที่กำหนดไว้
- 4) จุดประสงค์ของการเรียนรู้ (แต่ละรายวิชา) หมายถึง ความรู้ ทักษะ หรือทัศนคติบางประการโดยเฉพาะรายวิชานั้น ซึ่งนักเรียนจะต้องรู้ ต้องมีหรือต้องปฏิบัติให้ได้
- 5) เนื้อหารายวิชา คือ ประสบการณ์ต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งกำหนดไว้ สำหรับรายวิชานั้น อันจะช่วยให้บรรลุถึงจุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่วางไว้
- 6) สื่อการเรียน คือ อุปกรณ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจ ทักษะและทัศนคติตามที่ต้องการ สื่อการเรียน ได้แก่ หนังสือ แผนภูมิ เอกสาร รูปภาพ สไลด์ เทป เครื่องมือต่างๆ

7) วิธีสอน การสอนกับการบอกไม่เหมือนกัน การสอนย่อมจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น หลักใหญ่มีอยู่ว่า จะนำเอาวิธีการคิดมาใช้เป็นวิธีสอน ถ้าทำเช่นนั้นแล้ว การสอนก็จะช่วยให้เกิดการคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็นไปด้วย การทำกิจกรรม การอภิปราย การเขียนรายงาน การค้นคว้าภาคปฏิบัติ ฯลฯ ย่อมเป็นวิธี ปลีกย่อย ซึ่งอยู่ในขั้นตอนของวิธีคิดอีกชั้นหนึ่ง

8) การประเมินผล เมื่อสอนไปแล้วก็ต้องวัดดูว่า นักเรียนได้เกิดมีความรู้ ความเข้าใจ ตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้เพียงใด หรือไม่และจะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไรต่อไป

แก้วตา คณะวรรณ (2535) ได้กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรดังนี้ คือ

- 1) วัตถุประสงค์
- 2) สาระความรู้และประสบการณ์
- 3) กิจกรรมการเรียนการสอนและสื่อ
- 4) วิธีการวัดและประเมินผลการเรียน

จากการที่มีผู้ให้นิยามขององค์ประกอบหลักสูตรหลายๆ ท่าน จึงสรุปได้ว่าอย่างน้อยที่สุด องค์ประกอบของหลักสูตรควรมี 4 ประการ คือ

- 1) วัตถุประสงค์ เป็นสิ่งกำหนดคุณลักษณะที่พึงปรารถนาที่จะให้เกิดแก่ผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
- 2) เนื้อหา เป็นสาระสำคัญของความรู้ที่นำมาใช้ เป็นสิ่งเร้าเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนาไปจนถึงวัตถุประสงค์
- 3) กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการจัดประสบการณ์แก่ผู้เรียน โดยมีวัตถุประสงค์ เป็นจุดหมายปลายทางและเนื้อหาเป็นสื่อที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องมือที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา
- 4) การประเมินผล เป็นวิธีการตรวจสอบและติดตามผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่าบังเกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

องค์ประกอบทั้ง 4 ของหลักสูตร จะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องเป็นวัฏจักร เพื่อให้การดำเนินการทุกขั้นตอน ดำเนินการเสริมกันจนบังเกิดผลสำเร็จ

2.1.4 การนำหลักสูตรไปใช้

1) ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้

หลักสูตรที่คณะกรรมการได้ใช้ความพยายาม และระยะเวลาอันยาวนาน ศึกษา และเขียนหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง ตลอดจนเนื้อหาและจัดนิพนธ์ขึ้นนั้น ย่อมจะไว้ความหมาย ถ้าปราศจากการนำไปใช้ สุมิตร คุณานุกร (2523) กล่าวว่า "การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การที่ผู้บริหารโรงเรียนและครู นำเอาโครงการของหลักสูตรไปปฏิบัติให้เกิดผล รวมถึงการบริหารงาน ทางด้านวิชาการของโรงเรียน เพื่ออำนวยความสะดวกให้ครูและนักเรียนสามารถ สอนและเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด"

2) ประเภทของการนำหลักสูตรไปใช้

สุมิตร คุณานุกร (2523) ได้แยกกิจกรรมของการนำหลักสูตรไปใช้เป็น 3 ประเภท คือ

- (1) การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน
- (2) การจัดปัจจัยและสภาพต่างๆ ภายในโรงเรียนให้หลักสูตรบรรลุเป้าหมาย
- (3) การสอนของครู

การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน หมายถึง การตีความหมายและการกำหนด รายละเอียดของหลักสูตร สิ่งผู้นำหลักสูตรไปใช้จะต้องตีความหมาย คือ ความมุ่งหมายของหลักสูตรนั่นเอง ส่วนเรื่องการกำหนดรายละเอียดของหลักสูตรนั้น ผู้นำหลักสูตรไปใช้ต้องกำหนดรายละเอียดเองว่า จะให้ผู้เรียนเรียนเกี่ยวกับเรื่องอะไรบ้าง ตามหัวข้อเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนนี้ จะออกมาในรูปของการประมวลการสอนและโครงการสอน ซึ่งจะช่วยขยายความของหลักสูตรให้ชัดเจนมากขึ้นตามลำดับ และประโยชน์ต่อการสอนของครูที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาตามแนวของความมุ่งหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้

การจัดปัจจัยและสภาพต่างๆ ภายในโรงเรียน เป็นสิ่งที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องคำนึง เพราะการนำหลักสูตรไปปฏิบัตินั้นเกิดขึ้นที่โรงเรียนจึงจำเป็นต้องสำรวจจัดปัจจัยและสภาพต่างๆ ของโรงเรียน ว่าเหมาะสมกับการนำหลักสูตรมาปฏิบัติหรือไม่ ผู้บริหารต้องคำนึงถึงขนาดของห้องเรียน จำนวนนักเรียน ห้องสมุด วัสดุอุปกรณ์ สื่อการสอนต่างๆ ต้องมีให้พร้อม การจัดทำตารางสอน การจัดครูเข้าสอน ประมวลการสอน โครงการสอน แบบเรียน ฯลฯ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่จะส่งเสริม หรือสกัดกั้นการปฏิบัติงานของครู ตามที่หลักสูตรกำหนด

การสอนของครู ครูเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการนำไปใช้ การเอาใจใส่ต่อการสอนให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสม ฯลฯ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่จะชี้ชะตาของหลักสูตรทั้งสิ้น การสอนที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จตามจุดหมายของ หลักสูตรนั้น ครูควรใช้วิธีการสอนหลาย ๆ แบบ เพราะจุดหมายของหลักสูตรมีหลายประการ และจะบรรลุผลสำเร็จได้ ต้องอาศัยวิธีการสอนแต่ละแบบที่เหมาะสม

อาจจะสรุปได้ว่า ในการนำหลักสูตรไปใช้จะต้องประกอบด้วยกิจกรรมอย่างน้อย 3 ประการ คือ

- 1) แปลงหลักสูตรไปสู่การสอน โดยการจัดในรูปประมวลการสอนและโครงการสอนของโรงเรียน
- 2) จัดปัจจัยและสภาพต่างๆ ภายในโรงเรียนและห้องเรียน ให้เหมาะสมต่อสภาพ การเรียนการสอน
- 3) ต้องนำกระบวนการสอน และโครงการสอนที่สร้างขึ้นไปใช้สอน โดยครูแต่ละคน จัดทำเป็นบันทึกการสอน

2.1.5 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

1) หลักการ

- (1) เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ ความถนัดและความสนใจ ของตนเอง
- (2) เป็นการศึกษาทั่วไปเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบสัมมาอาชีพ หรือการ ศึกษา
- (3) เป็นการศึกษาที่สนองความต้องการของท้องถิ่นและประเทศชาติ

2) จุดมุ่งหมาย

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษาต่อ ให้สามารถเลือกแนวทางที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตน ในฐานะเป็นพลเมืองดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะเลือก และตัดสินใจประกอบ สัมมาอาชีพ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีนิสัยในการปรับปรุงงานตนเองและสังคม เสริมสร้างอนามัยชุมชนและครองชีวิตโดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อสังคม

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้จะมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

- (1) มีความรู้และทักษะในวิชาสามัญและทันต่อความเจริญก้าวหน้าทาง
วิทยาการต่างๆ
- (2) สามารถปฏิบัติตนในการรักษาและเสริมสร้างสุขภาพอนามัยของตนเอง
และชุมชน
- (3) สามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและเลือกแนวทางแก้ปัญหาให้สอดคล้อง
กับข้อจำกัดต่างๆ
- (4) มีความภูมิใจในความเป็นไทย สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข
เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของตน
- (5) มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างและปรับปรุงแนวทางปฏิบัติที่จะ
ทำให้เกิดความเจริญแก่ตนเองและชุมชน
- (6) มีทัศนคติที่ต่อสังคมขึ้นทุกชนิด มีนิสัยรักการทำงานและมีความสามารถ
ในการเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับความถนัดและความสนใจของตนเอง
- (7) มีทักษะพื้นฐานในการประกอบสัมมาชีพ มีความสามารถในการจัดการ
และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
- (8) เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในชุมชน สามารถเสนอ
แนวทางพัฒนาพัฒนาชุมชน ภูมิใจในการปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ ในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน
ตลอดจนอนุรักษ์และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อม ศิลปะวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตน

3) โครงสร้าง

วิชาบังคับ จำนวน 57 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่รายวิชาดังต่อไปนี้

- (1) วิชาบังคับแกน จำนวน 39 หน่วยการเรียนรู้ คือ
 - ภาษาไทย 12 หน่วยการเรียนรู้
 - วิทยาศาสตร์ 9 หน่วยการเรียนรู้
 - คณิตศาสตร์ 6 หน่วยการเรียนรู้
 - สังคมศึกษา 6 หน่วยการเรียนรู้
 - พลานามัย 3 หน่วยการเรียนรู้
 - ศิลปศึกษา 3 หน่วยการเรียนรู้

(2) วิชาบังคับเลือก จำนวน 18 หน่วยการเรียนรู้ คือ

- สังคมศึกษา 6 หน่วยการเรียนรู้
- พละนาฏย 6 หน่วยการเรียนรู้
- การงาน 6 หน่วยการเรียนรู้

วิชาเลือกเสรี จำนวน 33 หน่วยการเรียนรู้ ให้เลือกจากรายวิชาในกลุ่มต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) กลุ่มวิชาภาษาไทย

- (1) ภาษาไทย
- (2) ภาษาต่างประเทศ

2) กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์

- (1) วิทยาศาสตร์
- (2) คณิตศาสตร์

3) กลุ่มวิชาสังคมศึกษา

4) กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลากร

- (1) พละนาฏย
- (2) ศิลปศึกษา

5) กลุ่มวิชาการทำงานและอาชีพ

กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมดังต่อไปนี้

1) กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา

สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

- (1) กิจกรรมลูกเสือ - เนตรนารี หรือยุวกาชาดหรือผู้นำแผนประโยชน์

จำนวน 1 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค

- (2) กิจกรรมอื่น ๆ จำนวน 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค

2) กิจกรรมแนะแนว หรือกิจกรรมแก้ปัญหา หรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ จำนวน 1 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค

3) กิจกรรมอิสระของผู้เรียน จำนวน 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค

ตารางที่ 1 โครงสร้างหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับแก้ไขปรับปรุง
พ.ศ. 2533)

กลุ่มวิชา	จำนวนคาบต่อสัปดาห์ต่อคาบ									
	ม. 1		ม. 2		ม. 3					
	บังคับ		บังคับ		บังคับ					
	แกน	เลือก	แกน	เลือก	แกน	เลือก	แกน	เลือก	เสรี	เสรี
1. ภาษา										
1.1 ภาษาไทย	4	-	4	-	4	-				
1.2 ภาษาดังประเทศ	-	-	-	-	-	-				
2. วิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์										
2.1 วิทยาศาสตร์	3	-	3	-	3	-				
2.2 คณิตศาสตร์	3	-	3	-	-	-				
3. สังคมศึกษา	2	2	2	2	2	2				
4. พัฒนาบุคลิกภาพ			10		10					13
4.1 พลานามัย	1	2	1	2	1	2				
4.2 ศิลปศึกษา	1	-	1	-	1	-				
5. การงานและอาชีพ										
5.1 การงาน	-	2	-	2	-	-				
5.2 อาชีพ	-	-	-	-	-	-				
รวม	14	6	10	14	6	10	11	6		13

ตารางที่ 1 โครงสร้างหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับแก้ไขปรับปรุง
พ.ศ. 2533) (ต่อ)

กิจกรรม	จำนวนคาบต่อสัปดาห์ต่อคาบ		
	ม. 1	ม. 2	ม. 3
1. กิจกรรมตามระเบียบฯ			
1.1 กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี หรือยุวกาชาด หรือผู้นำเพื่อ ประโยชน์	1	1	1
1.2 กิจกรรมอื่นๆ	1	1	1
2. กิจกรรมแนะแนว หรือ กิจกรรม แก้ปัญหา หรือกิจกรรมพัฒนาการ เรียนรู้			
3. กิจกรรมอิสระของผู้เรียน	2	2	2
(ผู้เรียนที่นับถือศาสนาพุทธให้ เลือกเรียนรายวิชา พระพุทธ- ศาสนา ในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ภาคเรียนละ 1 รายวิชา ตลอด 3 ปี			
รวมทั้งหมด	35	35	35

4) แนวดำเนินการ

เพื่อให้การศึกษาตามหลักสูตรนี้ประสบความสำเร็จ ตามจุดหมายข้างต้นจึงกำหนด
แนวดำเนินการไว้ดังนี้

- (1) จัดให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนอย่างหลากหลาย เพื่อสำรวจความถนัด และความสนใจ
- (2) จัดประสบการณ์ต่างๆ ให้ผู้เรียนได้รู้จักและเข้าใจตนเองและความสามารถ แสวงหาแนวทางในการพัฒนาตนเอง
- (3) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทางด้านวิชาการอย่างเต็มความสามารถ และได้มีโอกาสหาความรู้และทักษะจากแหล่งวิทยาการสถานประกอบการและสถานประกอบอาชีพอิสระ
- (4) จัดให้มีการศึกษาติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
- (5) ในการจัดการเรียนการสอน ให้ใช้วิธีผสมผสานการให้ความรู้กับการปฏิบัติจริง โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และกระบวนการกลุ่ม
- (6) ให้ท้องถิ่นปรับรายละเอียดเนื้อหาของรายวิชา ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดทำรายวิชาที่สนองความต้องการของท้องถิ่น และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์งาน
- (7) ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่างๆ ให้สอดแทรกการเสริมสร้างค่านิยม และการพัฒนาจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ
- (8) ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย
- (9) ในการจัดการเรียนการสอน ให้คำนึงถึงความต่อเนื่องระหว่างหลักสูตรประถมศึกษาและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นด้วย

5) หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

(1) เวลาเรียน

- (.1) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ใช้เวลาเรียน 3 ปี หรือ 6 ภาคเรียน
- (.2) ในปีการศึกษาหนึ่งให้แบ่งเป็นภาคเรียนปกติ 2 ภาคเรียน ภาคเรียนละ 20 สัปดาห์ และโรงเรียนอาจเปิดภาคฤดูร้อนได้อีกตามที่เห็นสมควร สำหรับภาคฤดูร้อน

ซึ่งมีเวลาเรียนต่อสัปดาห์ ของรายวิชาที่เปิดสอน จะต้องเป็น 5 เท่าของภาคปกติ

(.3) ในสัปดาห์หนึ่ง โรงเรียนต้องเปิดภาคเรียนไม่น้อยกว่า 5 วันๆ ละไม่น้อยกว่า 7 คาบๆ ละ 50 นาที รวมอย่างน้อย 35 คาบ

(.4) ให้เรียนตามหลักสูตร อย่างน้อยสัปดาห์ละ 30 คาบและให้โรงเรียนจัดให้นักเรียน ได้เข้าร่วมกิจกรรม ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยเข้าร่วมกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี หรือผู้นำเยาวชน ประโยชน์ เป็นกิจกรรมบังคับ 1 คาบ ต่อสัปดาห์ และกิจกรรมอื่น 1 คาบต่อสัปดาห์ นอกจากนี้ให้มีเวลา สำหรับนักเรียน ได้ปฏิบัติกิจกรรมอิสระ เช่น การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง อีกสัปดาห์ละ 2 คาบ

(2) หน่วยการเรียนรู้

รายวิชาใดที่ใช้เวลาเรียน 2 คาบ ต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน ให้มีหน่วยการเรียนรู้ 1 หน่วยการเรียนรู้ รายวิชาใดที่มีจำนวนคาบเรียนมากกว่า หรือน้อยกว่า 2 คาบ สัปดาห์ต่อภาคเรียน ให้มีหน่วยการเรียนรู้มากขึ้น หรือน้อยลง เป็นไปตามสัดส่วน

(3) วิชาบังคับและวิชาเลือก

ผู้เรียนจะต้องเรียนวิชาบังคับ และวิชาเลือกเสรีตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร และการใช้แหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

(4) การประเมินผลการเรียน

การประเมินผลการเรียน และการโอนผลการเรียน ให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินการเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

(5) เกณฑ์การจบหลักสูตร

(.1) ต้องเรียนวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรี ตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้างจำนวน 90 หน่วย การเรียน และทุกรายวิชาต้องได้รับการตัดสินผลการเรียน

(.2) ต้องได้หน่วยการเรียนรู้วิชาบังคับแกนวิชาภาษาไทยและสังคมศึกษา

(.3) ต้องได้หน่วยการเรียนรู้ทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 80 หน่วยการเรียนรู้

(4) ต้องเข้าร่วมกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 2 กิจกรรม โดยให้เลือกกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี หรือกิจกรรมยุวกาชาด หรือกิจกรรมผู้บำเพ็ญประโยชน์เป็นกิจกรรมบังคับ 1 คาบ ต่อสัปดาห์ และเลือกกิจกรรมอื่นๆ อีก 1 คาบต่อสัปดาห์ โดยแต่ละกิจกรรมต้องมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า 80 ของเวลาทั้งหมดที่จัดกิจกรรมของแต่ละภาคเรียน และต้องผ่านจุดประสงค์สำคัญของกิจกรรมตามที่กำหนด

(6) การแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

ในกรณีที่จะมีการยกเลิก เพิ่มเติม และเปลี่ยนแปลงรายวิชาและเนื้อหาของรายวิชาต่างๆ ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ให้ทำเป็นประกาศหรือคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการ

2.1.6 งานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

สัจ จุฑานันท์ (2527) กล่าวว่า โดยลักษณะของภาระหน้าที่ของหน่วยงาน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรที่กล่าวข้างต้น พอจะชี้ให้เห็นได้ว่า งานที่มีความเกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรจะมีงานหลักอยู่ 3 ลักษณะคือ

- 1) งานบริหารและบริการหลักสูตร
- 2) งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร
- 3) งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

งานทั้ง 3 ลักษณะดังกล่าวนี้ จะมีความแตกต่างกันไปตามระดับหน่วยงานกล่าวคือ ในส่วนของการบริหารหลักสูตรส่วนกลาง ซึ่งเป็นหน่วยงานของคณะพัฒนาหลักสูตร จะมีความเกี่ยวข้องกับการเตรียมหลักสูตร และการบริหาร และบริการวัสดุหลักสูตร ส่วนงานบริหารและบริการหลักสูตรในระดับท้องถิ่น ซึ่งได้แก่โรงเรียนก็จะเกี่ยวข้องกับการจัดบุคลากรเข้าสอนตามความถนัดและความเหมาะสมและการบริการแหล่งวิชาการในโรงเรียน สำหรับงานประเภทที่ 2 คืองานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรนั้น ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงก็คือหน่วยงานผู้ใช้หลักสูตร ซึ่งได้แก่โรงเรียนหรือสถานศึกษานั้นเอง งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรจะประกอบด้วยการปรับหลักสูตรเหมาะสม สภาพท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลตามหลักสูตร ส่วนงานประเภทที่ 3 คือ การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรนั้น จะเป็นงานที่จะต้องรับผิดชอบทั้งหน่วยงาน ที่ทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตร และหน่วยงานผู้ใช้หลักสูตรในระดับหน่วยงานพัฒนาหลักสูตรนั้น จำเป็นจะต้องดำเนินการนิเทศ และติดตามผลการใช้

หลักสูตร ตลอดจนจัดตั้งส่งเสริมการใช้หลักสูตร ส่วนในระดับผู้ใช้นั้น ก็ได้แก่การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรภายในโรงเรียนและการบำรุงขวัญเพื่อให้กำลังใจแก่ผู้ใช้หลักสูตรงานที่กล่าวมามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) งานบริหารและบริการตามหลักสูตร

(1) **งานเตรียมบุคลากร** งานเตรียมบุคลากรเป็นงานที่มีความสำคัญมาก ก่อนที่จะนำ หลักสูตรใดไปใช้ควรจะได้มีการให้ความรู้ หรือชี้แจงให้ผู้ที่จะใช้หลักสูตรมีความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ตามหลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้น การเตรียมบุคลากรเพื่อการใช้หลักสูตรนี้ จะยังมีความสำคัญ และเป็นภาระหนักมาก ถ้าหากหลักสูตรที่จัดทำขึ้นมาใหม่นั้น เป็นหลักสูตรนี้จะยังมีความสำคัญและเป็นภาระหนักมาก แต่ถ้าหากเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยการปรับปรุงแก้ไขเพียงบางส่วน การกิจเกี่ยวกับการเตรียมบุคลากรก็จะไม่มีความยุ่งยากซับซ้อนเท่าใดนัก

การเตรียมบุคลากรเพื่อการใช้หลักสูตรใหม่ อาจจะดำเนินการได้หลายวิธี เช่น อาจใช้วิธีการประชุมชี้แจง การฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การเผยแพร่ทางเอกสาร และสื่อมวลชนชนิดต่างๆ ถ้าหากหลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้นจะถูกนำไปใช้กับกลุ่มประชากรอย่างกว้างขวาง การเตรียมบุคลากร ก็ควรจะได้ดำเนินการในหลายๆ รูปแบบเพื่อให้การกระจายข้อมูล เป็นอย่างกว้างขวาง และถึงกลุ่มผู้ใช้โดยทั่วถึงกัน

ถ้าหากจะมองงานเตรียมบุคลากรในหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ใช้หลักสูตร ก็จะมีพบว่าผู้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะมีความเกี่ยวข้องกับการจัดเตรียมครู โดยการส่งครู เข้ารับการฝึกอบรมซึ่งจัดโดยหน่วยต่างๆ และบางครั้งโรงเรียนอาจจะจัดให้มีการประชุมหรือ ฝึกอบรมภายในกลุ่มโรงเรียนหรือโรงเรียนตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรและสามารถดำเนินการใช้หลักสูตร ได้อย่างถูกต้อง

(2) **การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร** การจัดครูเข้าสอนเป็นงานของหน่วยงานผู้ใช้หลักสูตร ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นงานของหัวหน้าสถานศึกษาในแต่ละแห่ง การจัดครูเข้าสอนจำเป็นต้องคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ตลอดจนความสมัครใจของครูแต่ละคนด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตรแต่ละคนมีโอกาสดำเนินการใช้ศักยภาพของตนให้เป็นประโยชน์ต่อการใช้หลักสูตรให้มากที่สุด

(3) **การบริหารและบริการวัสดุหลักสูตร** วัสดุหลักสูตรที่กล่าวถึงนี้ ได้แก่ เอกสารหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนทุกชนิดที่จัดทำขึ้น เพื่อให้ความสะดวกและช่วยเหลือ

ครูให้สามารถใช้หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง งานบริการวัสดุหลักสูตรจึงเป็นภารกิจของหน่วยงานส่วนกลาง ซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตรโดยตรง ในภาคปฏิบัติที่กระทำอยู่ในประเทศไทยมักจะพบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับความล่าช้าในการแจกจ่ายวัสดุหลักสูตรไปสู่ผู้ใช้เป็นอันมาก ยิ่งหน่วยงานผู้ใช้หลักสูตรมีมากเท่าใด และกระจัดกระจายกันมากเท่าใด ปัญหาที่จะเกิดขึ้น ในการบริหารวัสดุหลักสูตรก็จะมีมากขึ้นเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากปัญหาการกระจายวัสดุหลักสูตรให้ไปถึงครูในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีปัญหามากกว่าการกระจายวัสดุหลักสูตรไปสู่ครูอาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในบางประเทศมักจะมอบภารกิจเกี่ยวกับการบริหารและบริการวัสดุหลักสูตรให้เป็นหน้าที่ของบริษัทเอกชนที่ทำหน้าที่ผลิตวัสดุและสื่อต่างๆ โดยตรง โดยทางรัฐบาลจะเป็นผู้คอยควบคุมดูแล เกี่ยวกับมาตรฐานคุณภาพและราคาให้อยู่ในข้อตกลงต่างๆ ตามที่ได้ตกลงกันไว้

เนื่องจากวัสดุหลักสูตรมีความสำคัญ และจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการใช้หลักสูตรโดยตรง ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานส่วนกลาง ซึ่งเป็นผู้พัฒนาหลักสูตรจะต้องดำเนินการบริหาร และบริการวัสดุหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้ถึงผู้ที่อยู่ในโรงเรียนแต่ละแห่งได้ครบ และทันภายในกำหนดเวลาทุกครั้ง

(4) การบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน การจัดการบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน ได้แก่ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่ผู้ใช้หลักสูตร เช่น การบริการห้องสอนวิชาเฉพาะบริการ เกี่ยวกับห้องสมุด สื่อการเรียนการสอน บริการเกี่ยวกับเครื่องมือในการวัดและประเมินผล และการบริการแนะแนว ฯลฯ เป็นต้น ผู้บริหารโรงเรียนควรจะได้พยายามจัดทำ หรือจัดหาแหล่งวิชาการต่างๆ ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์และสะดวกแก่การใช้หลักสูตร แหล่งวิชาการนี้ควรจะรวมถึงการใช้ประโยชน์จากบุคคลและหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ภายนอกโรงเรียนอีกด้วย

2) งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร

(1) การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรที่ยกร่างขึ้นมาเพื่อให้กับประชากรโดยส่วนรวมในพื้นที่กว้างขวางนั้นมักจะ ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ดังนั้น เพื่อให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพของสังคมในท้องถิ่น และสามารถสนองความต้องการของผู้เรียนควรจะได้มีการปรับหลักสูตรกลางให้มีความเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นที่ใช้หลักสูตรนั้นๆ

การปรับหลักสูตรเพื่อใช้ในท้องถิ่นอาจจะดำเนินการได้ในหลายลักษณะ ซึ่งบางลักษณะ อาจจะทำการปรับหลักสูตรอย่างเป็นระบบและมีกฎเกณฑ์ซึ่งทำโดยคณะกรรมการหรือบางลักษณะ อาจจะทำโดยครูผู้สอนแต่ละคนก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นกับความสนใจและขีดความสามารถของ ผู้ใช้หลักสูตร นั้น ๆ

(2) การจัดทำแผนการสอน การจัดทำแผนการสอนเป็นการขยายรายละเอียดของหลักสูตรให้ไปสู่ภาคปฏิบัติ โดยการกำหนดกิจกรรมและเวลาไว้อย่างชัดเจนสามารถนำไปปฏิบัติได้ โดยลักษณะที่กล่าวมานี้การจัดทำแผนการสอนจึงมักกระทำกันเป็นรายวิชาหรือเป็นรายชั้นเรียน แผนการสอนควรจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนแรกเป็นแผนการสอนระยะยาวและอีกส่วนหนึ่งเป็นแผนการสอนระยะสั้น ซึ่งนำเอาแผนการสอนระยะยาวมาขยายเป็นรายละเอียดสำหรับการสอนในแต่ละครั้ง แผนการสอนมีคุณค่าต่อการจัดการเรียนการสอนของครูดังนี้คือ

- (.1) จะเป็นแนวทางในการสอนซึ่งจะช่วยให้ความสะดวกแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรสามารถดำเนินการสอนให้ได้ผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตร
- (.2) จะให้ความสะดวกแก่ผู้บริหารระดับศึกษานิเทศก์ในการช่วยเหลือแนะนำและติดตามผลการเรียนการสอน
- (.3) จะเป็นแนวทางในการสร้างข้อทดสอบเพื่อประเมินผลการเรียนการสอนเพื่อให้มีความครอบคลุมกับเนื้อหาสาระที่ได้สอนไปแล้ว

ตามที่กล่าวมานี้พอจะกล่าวได้ว่าแผนการสอนจะเป็นแนวทางในการใช้หลักสูตรของครู ถ้าหากไม่มีการจัดทำแผนการสอนการใช้หลักสูตรก็จะเป็นไปอย่างไม่มีจุดหมายปลายทางเป็นเหตุให้เกิดการ เสียเวลาหรือบกพร่องในการใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก อันจะส่งผลต่อความล้มเหลวของหลักสูตรในที่สุด

(3) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีนักปราชญ์ทางด้านหลักสูตรหลายคน ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่าเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนชนิดต่างๆ ที่จัดโดยโรงเรียน ดังนั้น จึงถือว่ากิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งจัดขึ้น โดยครูเพื่อให้สนองเจตนารมณ์ของหลักสูตร จึงเป็นส่วนของการนำหลักสูตรไปสู่ภาคปฏิบัติ โดยแท้จริง

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้งจำเป็นจะต้องเริ่มจากการพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้ในแผนการสอนว่าการสอนในครั้งนั้นๆ มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญอย่างไร การที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้จะต้องให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมอะไร ในบางครั้ง

การที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจจะสามารถจัดกิจกรรมได้หลาย ๆ ชนิด แต่ละชนิดอาจจะมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมากในเรื่องการใช้เวลา การใช้แรงงาน การใช้ทรัพยากร ตลอดจนถึงการใช้งบประมาณ โดยเหตุนี้ครูผู้สอนในฐานะเป็นผู้จัดกิจกรรมให้กับผู้เรียน ควรจะทำการพิจารณาคัดเลือกกิจกรรมที่เห็นว่าจะก่อให้เกิดความรู้หรือประสบการณ์และสามารถทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ง่ายที่สุด เร็วที่สุด ประหยัดทั้งเวลาแรงงานและค่าใช้จ่ายให้มากที่สุด การสอนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่งอาจจะเลือกให้เฉพาะกิจกรรมที่เห็นว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุด 1-2 กิจกรรมก็เป็นการเพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นจะต้องทำทุก ๆ กิจกรรม เพราะการทำเช่นนั้น นอกจากไม่เป็นการประหยัดด้วยประการทั้งปวงแล้วยังอาจจะก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียนอีกด้วย

(4) การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน เนื่องจากระบบการจัดการศึกษาของโรงเรียนมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของระบบย่อย 3 ระบบคือ ระบบหลักสูตร ระบบการเรียนการสอนและระบบการวัดและประเมินผล ดังนั้นภาระหน้าที่เกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนจึงเป็นงานที่สำคัญงานหนึ่งเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรของครู ทั้งนี้เพราะการวัดและประเมินผลการเรียนที่ดำเนินการอย่างถูกต้องตามหลักการของหลักสูตร โดยภาระหน้าที่เกี่ยวกับวัดและประเมินผลการเรียนการสอนตามหลักสูตรนี้ ครูผู้สอนจะต้องทำการศึกษาให้เข้าใจถึงจุดประสงค์และจุดเน้นของหลักสูตรอย่างชัดเจน ต่อจากนั้นจึงศึกษาเกี่ยวกับระเบียบวิธีการวัดและประเมินผลให้เข้าใจแล้วจึงปฏิบัติตามข้อกำหนดและวิธีการต่างๆ อย่างถูกต้องและครบถ้วนจะเป็นการช่วยให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3) งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

(1) การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร ในระหว่างการใช้หลักสูตรนั้น หน่วยงานส่วนกลางในฐานะผู้พัฒนาหลักสูตรควรจะได้จัดส่งเจ้าหน้าที่ไปให้คำแนะนำ เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร เป็นการเพิ่มเติมและติดตามผลการใช้หลักสูตรในโรงเรียนว่าได้ดำเนินการด้วยการถูกต้องมีปัญหาใด เกิดขึ้นหรือไม่ หากมีปัญหาก็จะได้หาทางแก้ไขให้ลุล่วงลง ไปสำหรับหน่วยงานในระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ใช้หลักสูตรก็อาจจะมีการดำเนินการให้คำแนะนำและช่วยเหลือแก่ครู ผู้ใช้หลักสูตร เพื่อให้ครูได้ดำเนินการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง

การนิเทศการใช้หลักสูตรหรือการนิเทศการจัดการเรียนการสอนต้องคำนึงถึงหลักสำคัญของการนิเทศก็คือ เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันเพื่อให้คำแนะนำช่วยเหลือ ไม่ใช่เป็นการคอย

ตรวจสอบเพื่อจับผิดแต่ประการใด โดยเฉพาะเช่นนี้ผู้ที่เจตจำนงจะต้องสร้างความสัมพันธ์ และความเข้าใจอันดีกับผู้รับการนิเทศ การดำเนินการจะต้องดำเนินการไปด้วยบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตยและร่วมมือกัน

(2) การจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรจะช่วยส่งเสริมสนับสนุนผู้ใช้หลักสูตรโดยดำเนินการใช้หลักสูตรด้วยความมั่นใจจะช่วยบ่งบอกถึงความสำเร็จของการใช้หลักสูตรได้อีกด้วย

จะเห็นได้ว่า งานทั้ง 3 งาน ของการนำหลักสูตรไปใช้คือ งานบริหารและบริหารหลักสูตร งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรและงานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร นั้นเป็นงานที่ครอบคลุมทั้งหมดของการใช้หลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้จึงนับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเพราะเป็นกระบวนการที่ทำให้หลักสูตรกลายเป็น "การปฏิบัติ" นับเป็นหัวใจสำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้ หลักสูตรจะสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหมายของผู้สร้างหลักสูตรมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการสอนของครู ขณะเดียวกันการสอนของครูต้องยึดถือ หรือนำหลักสูตรไปด้วยจึงจะถูกต้องทางและคู่กันไป

2.1.7 บทบาทของบุคลากรในการใช้หลักสูตร

1) นักวิชาการ ซึ่งได้แก่ ศึกษานิเทศก์หรือนักวิชาการที่ทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตร มีบทบาทในการส่งเสริมใช้หลักสูตร ดังนี้

- (1) ช่วยพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรและดำเนินการเรียนการสอนตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร
- (2) ทำการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรในหน่วยงานที่ใช้หลักสูตร
- (3) ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินการใช้หลักสูตร โดยการให้บริการวัสดุหลักสูตร และให้กำลังใจแก่ผู้นำหลักสูตรไปใช้

2) ผู้บริหารโรงเรียน ควรมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้หลักสูตร ดังนี้

- (1) ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่โรงเรียนใช้อย่างชัดเจน
- (2) ให้บริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนชนิดต่างๆ แก่ครู

(3) ดำเนินการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรภายในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

(4) กระตุ้นและส่งเสริมครูในการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง เช่น จัดการฝึกอบรมหรือจัดประชุมสัมมนา เป็นต้น

(5) ให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อเป็นเยี่ยงอย่างแก่ครูคนอื่น ๆ

3) หัวหน้าหมวดวิชาหรือหัวหน้าสายวิชา ควรจะดำเนินการส่งเสริมการใช้หลักสูตร ดังต่อไปนี้

(1) ศึกษารายละเอียดและทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่ตนเองรับผิดชอบอย่างชัดเจน

(2) ช่วยวางแผนและจัดทำแผนการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรที่ตนเองรับผิดชอบ

(3) จัดหาวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนและให้บริการแก่ครูคนอื่นที่อยู่ภายในสายเดียวกัน

(4) ดำเนินการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเองอย่างสม่ำเสมอ

(5) ทำการประสานงานการใช้หลักสูตรกับหมวดวิชาอื่นหรือสาขาอื่น เพื่อให้การใช้หลักสูตรภายในโรงเรียนมีประสิทธิภาพ

4) ครูผู้สอน ครูผู้สอนในฐานะเป็นผู้ใช้หลักสูตรโดยตรงมีส่วนที่จะช่วยสนับสนุนให้การใช้หลักสูตรภายในโรงเรียนมีประสิทธิภาพได้ ดังนี้

(1) ทำการศึกษาหลักสูตรเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่ตนเองใช้อยู่อย่างชัดเจน

(2) ทำการปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพ และความต้องการ ของท้องถิ่น

(3) ทำการสอนให้ถูกต้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตรที่ใช้อยู่

(4) พยายามคิดค้นหาวิธีการที่เหมาะสมหรือวิธีการที่มีประสิทธิภาพสำหรับการใช้หลักสูตรที่ตนเองเป็นผู้ใช้

5) บุคลากรอื่นๆ บุคลากรอื่นๆ ภายในโรงเรียนซึ่งได้แก่ บรรณารักษ์ นักเทคโนโลยีทางการศึกษา นักวัดผล นักแนะแนว ฯลฯ ต่างก็มีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร โดยการกระทำในสิ่งต่อไปนี้

- (1) ปฏิบัติงานในหน้าที่ตนเองรับผิดชอบอย่างเต็มที่
- (2) ให้ความช่วยเหลือหรือให้บริการแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรอย่างเต็มที่

ถ้าหากบุคลากรทุกฝ่ายที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ ก็พอเป็นที่คาดการณ์ได้ว่าการใช้หลักสูตรจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีปัญหาเกิดขึ้นน้อย อันจะช่วยให้หลักสูตรประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ได้มากที่สุด

2.2 การขยายโอกาสทางการศึกษา

2.2.1 ขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

เริ่มดำเนินการตั้งแต่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) ติดต่อกันเรื่อยมาถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) และได้ดำเนินการติดต่อกันมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) เป็นการเพิ่มจำนวนผู้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้มากขึ้น แต่ผลปรากฏว่าการดำเนินงานไม่เป็นไปตามเป้าหมาย สาเหตุเนื่องมาจากเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วไม่ได้เรียนต่อเนื่องจากผู้ปกครองไม่เห็นคุณค่าหรือประโยชน์ของการเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้ปกครองต้องการเด็กไว้ใช้งานหรือช่วยประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มพูนรายได้และการคมนาคมระหว่างทางบ้านและโรงเรียนมัธยมศึกษาไม่สะดวก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535)

ในระยะแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 มีแนวความคิด ที่จะขยายการศึกษาภาคบังคับถึง 9 ปี แต่เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ไม่อำนวย คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2530 ได้ดำเนินการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน จนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3) โดยไม่บังคับด้วยเหตุผลที่ประเทศไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง การพัฒนาจากความเป็นสังคมเกษตรกรรมไปสู่ความเป็นสังคมอุตสาหกรรมและบริการ มีผลทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้อิทธิพลทางธุรกิจและวัฒนธรรมต่างชาติหลั่งไหลเข้ามาโดยตรงและทางอ้อม ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ประเทศไทยจำเป็นต้องเพิ่มพูนความรู้พื้นฐานของ

ประชาชนให้สูงขึ้น เพื่อเป็นฐานในการปรับตัวให้เข้ากับวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ๆ การพัฒนาให้สามารถประกอบอาชีพ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะประกอบอาชีพสุจริตอิสระ การรู้จักคิดพิจารณาปรับแนวคิด หรือสิ่งอำนวยความสะดวกตนเอง ครอบครัวและชุมชน โดยไม่ขัดต่อความเป็น เอกลักษณ์ไทย ศาสนาและวัฒนธรรม ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงเห็นสมควรดำเนินการโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้น

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีหลักการในการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) การจัดการศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จัดให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน
- 2) การจัดการศึกษาสูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ถือเป็นการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 และไม่ถือเป็นการศึกษาภาคบังคับ
- 3) ผู้เรียนจะได้รับความรู้ประสบการณ์และสมรรถภาพพื้นฐานอย่างเดียวกัน ไม่ว่าจะเรียนอยู่ในส่วนใดของประเทศ
- 4) หลักสูตรการสอน นอกจากหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 แล้ว สามารถจัดสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นแบบอื่นๆ ได้อีก เช่น หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530 หรือหลักสูตรเท่าเทียมกับ มัธยมศึกษาตอนต้นที่จะทำขึ้นใหม่
- 5) การเทียบโอนหน่วยการเรียนรู้ระหว่างหลักสูตรต่างๆ ให้สามารถทำได้โดยการกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน และแนวปฏิบัติ
- 6) การจัดการศึกษา ให้เป็นการระดมทรัพยากรจากทั้งภาครัฐและเอกชนมาใช้ ในการดำเนินการ

7) การดำเนินการตามโครงการนี้ เป็นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงาน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้เรียนต่อมากที่สุด

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษามีจุดประสงค์เพื่อขยายโอกาสให้แก่เด็กเยาวชนและประชาชน รวมทั้งพระภิกษุสามเณรที่ผ่านการศึกษาระดับประถมศึกษาโดยไม่จำกัดเพศ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนสภาพความผิดปกติของร่างกายและจิตใจ ได้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียนให้มากที่สุดโดยมี

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มนักเรียนที่กำลังเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มนักเรียนที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้ว และไม่เรียนต่อ ซึ่งส่วนหนึ่งอยู่ในตลาดแรงงานและส่วนหนึ่งช่วยบิดามารดา หรือผู้ปกครองทำงาน กลุ่มเด็กผู้หญิงและกลุ่มภิกษุสามเณร

เพื่อให้โครงการขยายโอกาสทางการศึกษารรลุดตงประสงค์ คือให้ผู้เรียนจบระดับประถมศึกษาได้เข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้มากที่สุด จึงมีแนวทางปฏิบัติจัดการศึกษารูปแบบต่างๆ ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนให้สามารถนำผลการเรียน ตามรูปแบบต่างๆ เทียบโอนกันได้ อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนโดยให้ผู้เรียนอยู่ใกล้บ้านลดภาระของผู้ปกครอง โดยยกเว้นบำรุงการศึกษา ให้การสนับสนุนด้านแบบเรียน เครื่องเขียน อุปกรณ์การเรียน เครื่องแบบและอาหารกลางวัน ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีวิชาชี้นมากขึ้น จัดให้มีกิจกรรมเพื่อให้มีรายได้ระหว่างเรียนและประการสุดท้ายไม่ยึดถือเวลาหรือชั้นปีเป็นหลัก แต่ยึดถือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นเกณฑ์ ผู้เรียนสามารถเก็บสะสม ผลการเรียน ได้จนกว่าจะจบหลักสูตร

2.2.2 แนวทางการดำเนินการโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้กำหนดนโยบายวัตถุประสงค์ เป้าหมายการดำเนินงาน หลักเกณฑ์การคัดเลือกโรงเรียน การบริหารโครงการและการจัดการด้านงบประมาณ ได้ตั้งรายละเอียดต่อไปนี้

นโยบายการดำเนินงาน

นโยบายการดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ในความรับผิดชอบของสำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กำหนดไว้ดังนี้

- 1) เร่งรัดการขยายโอกาสและบริการทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้กระจายไปสู่ประชาชนส่วนภูมิภาคอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเด็กเยาวชน ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเมืองและชุมชนชนบททางไกล
- 2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนเห็นความสำคัญและคุณค่าของการศึกษา ต่อการพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพและพัฒนาสังคมส่วนรวม
- 3) เร่งพัฒนาการจัดกระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอนและการนิเทศติดตามผล เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้มีความรู้ความสามารถและทักษะขั้นพื้นฐาน โดยเน้นการพัฒนาทักษะด้านอาชีพให้สามารถพึ่งตนเองได้ ตลอดจนมีคุณธรรม

จริยธรรมและตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการ ดังนี้

- 1) เพื่อยกระดับความรู้ขั้นพื้นฐาน ให้ประชาชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ได้เรียนสูงขึ้นถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
- 2) เพื่อปูพื้นฐาน การดำเนินงานขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปี
- 3) เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ และมีโอกาสพัฒนาทักษะในวิชาอาชีพที่ตนมีความถนัดและสนใจ สำหรับการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นต่อไป

เป้าหมายการดำเนินงาน

- 1) เป้าหมายในปีการศึกษา 2533

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา (นำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ) เปิดดำเนินการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนประถมศึกษาต่อจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อีก 3 ปี โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีการศึกษา 2533 ใน 72 จังหวัดทั่วประเทศ (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) จำนวนจังหวัดละ 1-3 โรงเรียน รวม 119 โรงเรียน ซึ่งกระจายอยู่ใน 119 ตำบล 115 อำเภอ มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 3,868 คน

- 2) เป้าหมายในปีการศึกษา 2534

เพื่อให้การดำเนินงานโครงการฯ เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ในปีการศึกษา 2534 จึงให้จังหวัดต่าง ๆ เปิดโรงเรียนในโครงการ เพิ่มให้ครบจำนวน 3 โรงเรียน ทุกจังหวัด (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) รวมจำนวนโรงเรียนที่เปิดเพิ่ม 97 โรงเรียน กระจายอยู่ใน 97 ตำบล 96 อำเภอ โดยมีจำนวนนักเรียนประมาณ 17,280 คน

นอกจากนี้ได้เปิดดำเนินการเพิ่มเติมในปีการศึกษา 2534 เพื่อตอบสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการอีก 1,150 โรงเรียน ใน 72 จังหวัดทั่วประเทศ โดยมีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้นประมาณ 42,765 คน

- 3) เป้าหมายในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 7 (พ.ศ.2535-2539)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กำหนดเป้าหมายที่จะเปิดดำเนินการโรงเรียนในโครงการฯ เพิ่มอีกประมาณ ปีละ 1,000 โรงเรียน ตลอดช่วงแผนพัฒนาการศึกษา

แห่งชาติ ระยะที่ 7 เพื่อตอบสนองนโยบายเร่งรัดการขยายโอกาสทางการศึกษาของกระทรวง
ศึกษาธิการ

กำหนดเป้าหมายที่จะเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัด
จากเดิมซึ่งดำเนินการอยู่ในปี 2534 จำนวน 1,366 โรงเรียน เพิ่มขึ้นเป็น 2,500 โรงเรียน
ในปี 2535 และเพิ่มเป็น 6,500 โรงเรียน เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 7

ส่วนเป้าหมายจำนวนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ในปี 2535 รวม 174,000 คน
และเพิ่มขึ้นเป็น 712,800 คน เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 7

หลักการคัดเลือกโรงเรียน

เพื่อให้การดำเนินการงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นไปตามนโยบาย บรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่
วางไว้ จึงกำหนดหลักการคัดเลือกโรงเรียนที่จะเปิดทำการสอนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3
ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ไว้ดังนี้

ให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด พิจารณาคัดเลือกโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัด
เพื่อเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามคุณลักษณะ ดังนี้

1) เป็นโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นที่เมื่อเปิดสอนอยู่แล้ว จะไม่เป็น
ผลกระทบกระเทือนต่อโรงเรียนในทุกสังกัดที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2) เป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตพื้นที่มีอัตราการเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต่ำ
อันเนื่องจากปัญหาภูมิประเทศไม่เอื้ออำนวยต่อการเดินทาง และประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจ
ยากจน

3) โรงเรียนอยู่ในสภาพที่มีความเหมาะสมและพร้อมเพียงพอที่จะดำเนินการได้

4) มีผลสำเร็จด้านการเรียนการสอนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพระดับประถมศึกษา
และมีช่องทาง สามารถสนับสนุนให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียนได้

5) ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูมีความสนใจ ตั้งใจ กระตือรือร้นและเสียสละ
ส่งเสริมสนับสนุนที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์โครงการอย่างต่อเนื่อง

6) ผู้ปกครองนักเรียน และประชาชนในท้องถิ่น สนใจ ยินดีให้การสนับสนุน ส่ง
บุตรหลานเข้าเรียน ทั้งสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

7) นิจารณาเปิดโรงเรียนให้อยู่ในลักษณะของการกระจายอย่างทั่วถึง รวมจำนวนโรงเรียนที่เปิดประมาณ 1/4 ของจำนวนกลุ่มโรงเรียนของทั้งจังหวัด

2.2.3 การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย

ปัจจุบันสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย ได้ดำเนินการเกี่ยวกับการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีการศึกษา 2533 ในรูปของการนำร่องขยายโอกาสภาคบังคับ จำนวน 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านนาดินดำ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองเลย ต่อมาในปีการศึกษา 2534 ได้รับอนุญาตให้ดำเนินโครงการนำร่องขยายโอกาสภาคบังคับเพิ่มอีก 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านน้ำแควม สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอกาฬ และโรงเรียนบ้านเพิ่ม สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอผาขาว พร้อมทั้งดำเนินงานในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 18 โรงเรียน ต่อมาในปีการศึกษา 2535 เปิดจำนวน 18 โรงเรียน ปีการศึกษา 2536 จำนวน 14 โรงเรียนและในปีการศึกษา 2537 จำนวน 16 โรงเรียน ปีการศึกษา 2538 งดเปิดและปีการศึกษา 2539 เปิดเพิ่มอีก 27 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 96 โรงเรียน

2.2.4 สรุปผลการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

สรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2533-2538 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538) พบว่า การดำเนินงานของโรงเรียนได้สร้างโอกาสให้แก่เด็กในการเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งในเรื่องของความสะดวกในการเดินทางมาเรียนและเด็กยากจนได้มีโอกาสศึกษาต่อ แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงประสบปัญหาดังนี้

1) อาคารสถานที่ไม่เพียงพอ โรงเรียนยังขาดอาคารเรียน อาคารประกอบ ตลอดจนห้องจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้การสอน เช่น ห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์ บางโรงเรียนมีพื้นที่ทางการเกษตรกรรมไม่เพียงพอสำหรับใช้ในการเรียนการสอนในปีการศึกษาต่อไป ซึ่งโรงเรียนจะต้องจัดชั้นเรียนจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนได้เตรียมแก้ปัญหาด้านอาคารสถานที่ โดยการขอเงินงบประมาณจาก สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สร้างอาคารเรียนชั่วคราวและเสนอของบประมาณเพื่อต่อเติมอาคารที่มีอยู่

2) วัสดุครุภัณฑ์บางประเภทยังขาดแคลน เช่น โต๊ะและเก้าอี้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งต้องขอยืมจากโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่น ๆ นอกจากนี้ บางโรงเรียนขาดและครุภัณฑ์สำนักงาน ที่จำเป็นบางประเภท เช่น เครื่องโรเนียว เป็นต้น

3) อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนมีจำนวนไม่เพียงพอ เช่น คู่มือครูแบบเรียนหนังสือค้นคว้าเพิ่มเติม หนังสืออ่านประกอบ โดยเฉพาะคู่มือครูและแบบเรียนนั้นทางโรงเรียนได้รับล่าช้า และไม่ทันต่อการใช้ในการเรียนการสอนนอกจากนี้ยังพบว่าอุปกรณ์ในบางประเภท เช่น เครื่องกีฬา สารเคมีสำหรับใช้ทดลองในวิชาวิทยาศาสตร์ อุปกรณ์ที่ใช้ปฏิบัติในวิชาอาชีวะและโสตทัศนูปกรณ์ ยังมีปริมาณไม่เพียงพอ

4) บุคลากร มีจำนวนไม่เพียงพอและวุฒิสาขาวิชาเอกไม่ตรงกับวิชาที่สอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรายวิชาบังคับ เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษนั้นยังขาดแคลนครูที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังขาดวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านในสายวิชาอาชีวะด้วย

5) งบประมาณได้รับล่าช้าและมีจำนวนไม่เพียงพอใช้จ่ายในการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีวะ รวมทั้งงบประมาณในการจัดอบรมสัมมนาและศึกษาดูงานด้วย

6) การประชาสัมพันธ์เพื่อชักจูงเด็กเข้าเรียนต่อทำได้ไม่ครอบคลุมทั้งอำเภอและขาดการประสานงาน และการวางแผนร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

7) การประสานงานการขยายโอกาสระหว่างหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ยังไม่มี การสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจนเป็นทางการจากหน่วยงานระดับนโยบายเจ้าสังกัด แต่ดำเนินการไปได้อย่างไม่เป็นทางการด้วยอาศัยการรู้จักคุ้นเคยส่วนตัวของผู้บริหารและครูอาจารย์

8) ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่มีฐานะยากจน ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและต้องการให้เด็กช่วยทำงานบ้าน ผู้ปกครองบางคน ในท้องถิ่นส่งบุตรหลานไปทำงานหารายได้ช่วยครอบครัว

ข้อเสนอแนะ

1) ควรจัดให้มีการทำแผนระยะยาวของการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในระดับจังหวัดอย่างเร่งด่วนและจริงจัง เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการดำเนินงาน ทั้งในเรื่องของเป้าหมาย จำนวนนักเรียน จำนวนโรงเรียน การกำหนดที่ตั้งของโรงเรียนในโครงการ การวางแผนจัดตั้งโรงเรียนใหม่ รวมทั้งการประสานการใช้ทรัพยากร โดยเน้นการขยายโอกาสในพื้นที่ที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำและการใช้เกณฑ์การกำหนดเป้าหมาย

เช่น จำนวนนักเรียน ห้องเรียนและโรงเรียนไม่จำเป็นต้องเหมือนกันทุกจังหวัด

2) กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานต่างๆ ควรสนับสนุนให้โรงเรียนประถมศึกษา เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต่อไป โดยอาศัยทั้งงบประมาณและการระดมทรัพยากร จากสถาบันต่าง ๆ ทั้งในระดับตำบล อำเภอและจังหวัด

3) หน่วยงานในส่วนกลาง ควรสั่งการอย่างเป็นทางการไปยังหน่วยงานในสังกัด เพื่อเอื้ออำนวยให้มีการประสานงาน และช่วยเหลือสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนของ โรงเรียนประถมศึกษาอย่างมีรูปแบบที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

4) การดำเนินการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูที่สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติควรดำเนินการดังนี้
ระยะสั้น

- (1) เกยย้ายครูจากโรงเรียนประถมศึกษาอื่นๆ
- (2) ขอความร่วมมือจากโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่อยู่ใกล้เคียง และวิทยาการท้องถิ่นมาช่วยสอนโดยเฉพาะวิชาอาชีพ
- (3) โอนอัตราว่างตามโรงเรียนต่างๆ มาไว้ที่ส่วนกลางและจัดสรรให้แก่โรงเรียนที่ขาดแคลน

(4) พัฒนาครูทุกคนในโรงเรียนให้สามารถสอนชั้นมัธยมศึกษาได้คนละ 2-3 วิชา โดยอาจใช้วิธีการอบรมวิชาเฉพาะครั้งละ 2-3 วิชาควบคู่กันไปรวมทั้งให้มีการติดตามประเมินผล การฝึกอบรมนั้นๆ เพื่อให้ได้รูปแบบและวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมที่ทำให้ครูสามารถ นำความรู้ มาปฏิบัติจริงได้

ระยะยาว

ควรกำหนดให้โครงสร้างของอัตรากำลังครูที่จะใช้ในแต่ละปีของแต่ละโรงเรียน ไว้เพื่อ ขออัตรากำลังครูเพิ่มเติมเท่าที่จำเป็น

- (5) ควรมีการพัฒนาผู้บริหารของโรงเรียนด้วยวิธีการต่างๆ ให้มีความสามารถในการบริหารและการจัดการ เพื่อช่วยให้การดำเนินงานของโรงเรียนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- (6) ควรมีการทบทวนแก้ไขรูปแบบการบริหารการศึกษา ให้มีระบบที่เอื้ออำนวย ให้หน่วยงานต่างๆ สามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนได้อย่างสอดคล้องต่อเนื่องกัน

การเรียนไม่เพียงพอ เป็นปัญหามากต้องแก้ไขด่วน รองลงไปตามลำดับ การใช้และการบำรุงรักษาอุปกรณ์ ไม่มีประสิทธิภาพ ขาดการนิเทศภายในทางด้านวิชาการ ไม่ค่อยส่งเสริมให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุด

5) ปัญหาเกี่ยวกับทักษะของครู เน้นเนื้อหาวิชามากกว่ากระบวนการเรียนการสอน ขาดความรู้ในการผลิตและใช้อุปกรณ์เป็นปัญหาพอสมควร

ด้านการประเมินผล

1) ปัญหาเกี่ยวกับวิธีวัดและระบบการวัด ที่เป็นปัญหามากต้องแก้ไขด่วน คือ มีการวิเคราะห์ข้อสอบ เพื่อปรับปรุงคุณภาพข้อสอบน้อย มีการนิเทศภายในเกี่ยวกับการวัดผลไม่เพียงพอ การจัดสอนซ่อมเสริมเพื่อปรับปรุงการเรียนของนักเรียนทำได้น้อย การใช้เครื่องมือวัดผลไม่คุ้มค่า เอกสารค้นคว้าเกี่ยวกับการวัดผลไม่เพียงพอ การตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมีน้อยปัญหาที่เป็นปัญหาพอสมควร รองลงไปตามลำดับคือ การวัดผลยึดเนื้อหามากกว่าจุดประสงค์ เชิงพฤติกรรม วัดไม่ครอบคลุมจุดประสงค์ การสอบแก้ตัวปฏิบัติไม่ถูกต้อง

2) ปัญหาเกี่ยวกับอุปกรณ์และเครื่องมือวัด ปัญหาเกี่ยวกับการจัดทำตารางวิเคราะห์ หลักสูตรก่อนสร้างเครื่องมือวัดมีน้อยมาก ตูเก็บรักษา ข้อทดสอบมีไม่เพียงพอ ขาดแคลนตัวอย่าง เครื่องมือวัดที่มีประสิทธิภาพวัสดุอุปกรณ์ในการวัดมีไม่เพียงพอ เครื่องมือวัดมีความเที่ยงตรง และความเชื่อถือไม่เพียงพอ มีการนำผลการวัดไปใช้วินิจฉัยข้อบกพร่องของผู้เรียนน้อย

ธนะชนิษฐ์ สุมิตรไมตรี (2528) ได้ศึกษาการบริหารหลักสูตรในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า การจัดการเรียน ผู้มีส่วนร่วมในการทำแผนงาน ได้แก่ ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ และหัวหน้าหมวดวิชาเป็นส่วนใหญ่ โดยจัดการเรียนตามความพร้อมของโรงเรียน

กรมวิชาการ (2532) ได้สังเคราะห์การวิจัยหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 พบว่า

1) ด้านการใช้หลักสูตร โรงเรียนยังไม่สามารถจัดวิชาเลือกตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน โรงเรียนไม่สามารถจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรได้อย่างครบถ้วน โรงเรียนจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอนยังไม่ครบถ้วนและไม่เพียงพอการจัดการเรียนการสอน เน้นเนื้อหาวิชามากกว่ากระบวนการ

2) ด้านผลการใช้หลักสูตร นักเรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานยังไม่เพียงพอในการดำรงชีวิต นักเรียนยังไม่มีค่านิยมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ นักเรียนยังไม่มีความสามารถใฝ่หาความรู้ อย่างลึกซึ้ง

3) ด้านองค์ประกอบที่สนับสนุนการใช้หลักสูตร ระเบียบการวัดผลสอดคล้องกับการประเมินเพื่อการพัฒนา รายละเอียดของระเบียบการวัดผลมีเงื่อนไขมากเกินไป การประเมินผลบางด้านทำได้ยาก เช่น ด้านจิตพิสัย และการประเมินผลก่อนเรียน ครูใช้ระเบียบวัดผลไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ต้องการวัด การดำเนินงานด้านการแนะแนว อยู่ในระดับที่ดี หนังสือเรียนในบางรายวิชาไม่มีคุณภาพ เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ศิลปศึกษา ภาษาอังกฤษ สุขศึกษา การงาน เกษตรกรรม คู่มือประกอบหนังสือเรียนมีคุณภาพ ครูมีเจตคติที่ดีต่อหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ครูยังไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ บรรลุวัตถุประสงค์และจุดหมายของหลักสูตร ครูยังไม่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การนิเทศยังไม่ตอบสนองความต้องการและปัญหา ในการเรียนการสอน ผู้ปกครองยังมีความเข้าใจไม่ถูกต้อง และมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียน กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ

/สุวรรณ ศาสนะ (2534) ได้ติดตามการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 9 ปีการศึกษา 2533 พบว่าโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรได้ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ในด้านการชี้แจงบุคลากรภายในโรงเรียนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร การให้การอบรมเกี่ยวกับหลักสูตรแก่บุคลากร การจัดกิจกรรมตามโครงสร้างหลักสูตร การจัดให้มีวิชาเลือกหลากหลาย โรงเรียนมีปัญหาในระดับมากเกี่ยวกับการจัดเอกสารหลักสูตร ให้ความรู้เพียงพอ และทันเวลาใช้ การจัดให้มีวิชาเลือกหลากหลาย ข้อเสนอแนะจากการวิจัยคือ ควรมีการจัดการอบรมเกี่ยวกับ ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ควรมีการประชุมสัมมนาแก่ชุมชน และผู้ปกครอง ให้มากขึ้น

ทวี บรรจง (2534) ได้ติดตามผลการใช้หลักสูตรของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาเขตการศึกษา 11 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ปีการศึกษา 2534 พบปัญหาการใช้หลักสูตรด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ

1) ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร พบว่า ครูไม่เข้าใจเกี่ยวกับการเขียนแผนการสอน และการสอนที่เน้นกระบวนการ เอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรไม่เพียงพอ แผนการสอนที่ครูใช้ ไม่ได้

จัดทำเอง เป็นแผนการสอนของกลุ่มโรงเรียน

2) ปัญหาเกี่ยวกับการสอน พบว่า การจัดการเรียนการสอนต้องใช้เวลาเตรียมการมาก ใช้สื่อการสอนมาก นักเรียนมีวัสดุประกอบการเรียนไม่พร้อม เช่น แบบเรียน และนักเรียนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ครูยังไม่เข้าใจวิธีการสอนที่เน้นกระบวนการยังยึดเนื้อหาเป็นสำคัญ

3) ปัญหาเกี่ยวกับการวัดผล ประเมินผล ครูยังมีความสับสนเกี่ยวกับระเบียบการวัดผล โรงเรียนขาดข้อสอบที่ใช้วัดกระบวนการ

4) ปัญหาด้านอื่น ๆ พบว่า โรงเรียนขาดอุปกรณ์การสอนและครูขาดความรู้ในการผลิตสื่อการสอน ครูมีคาบสอนมาก ขาดการนิเทศภายใน เกี่ยวกับการชี้แจงด้านหลักสูตรจากผู้บริหาร ไปสู่ผู้ปฏิบัติ

ประสพ โน้สสม (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัจจุบันและการนำหลักสูตรไปใช้ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี จากการวิจัยพบว่า

1) โรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษามีความพร้อมด้านอาคารสถานที่อยู่ก่อนแล้ว การเตรียมความพร้อมที่ปฏิบัติได้ "น้อย" คือ การจัดเตรียมเอกสารหลักสูตรและตำราเรียน ในส่วนการจัดการเรียนการสอนที่ปฏิบัติได้ "น้อย" คือการเปิดสอนวิชาเลือกเพื่อสนองความต้องการและความถนัดของผู้เรียน

2) ปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้ ได้แก่ บุคลากรไม่เพียงพอ ครูมีภาระการสอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ขาดสื่อและอุปกรณ์ที่จำเป็น ขาดเอกสารหลักสูตรและตำราเรียน ความไม่เหมาะสมของโต๊ะ เก้าอี้และครุภัณฑ์ประจำห้องเรียน

3) ผู้ปกครองมีความต้องการให้โรงเรียนฝึกอาชีพระยะสั้น และแนะแนวอาชีพให้แก่ นักเรียน ผู้ปกครองส่งลูกเรียนต่อระดับมัธยมศึกษา เพราะไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน

ประวิทย์ มาลีประเสริฐ (2536) ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามทรงคณะของผู้บริหารงานวิชาการ ในเขตการศึกษา 9 ผลการวิจัยพบว่า

1) ด้านบุคลากร คือ ขาดงบประมาณในการส่งบุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมหรือประชุมทางวิชาการ ขาดบุคลากรที่มีความเข้าใจการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตร

ขาดการนิเทศภายใน เกี่ยวกับการเรียนการสอน ขาดการจัดทำแผนการสอนที่เน้นกระบวนการ

2) ด้านการจัดการเรียนการสอน คือ การสอนของครูเน้นเนื้อหาวิชาหรือข้อมูลมากกว่าเน้นกระบวนการ ไม่ใช่ประโยชน์จากวิทยากร แหล่งวิทยากร สถานประกอบการ สถานประกอบการอิสระในห้องเรียน การจัดการซ่อมเสริมไม่จัดตามโครงสร้างของหลักสูตร ไม่สร้างหลักสูตรสนองต่อความสนใจ และความถนัดของนักเรียนและความต้องการของท้องถิ่น

3) ด้านสื่อการเรียนการสอน คือ ไม่มีห้องโสตทัศนูปกรณ์ และวัสดุอุปกรณ์ อุปกรณ์การเรียนการสอน และหนังสือประกอบการค้นคว้า สำหรับการเรียนการสอนไม่เพียงพอ และขาดแหล่งวิทยากรในการจัดฝึกอบรมครู

4) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียน คือครูขาดความรู้ความเข้าใจระเบียบ การประเมินผลการเรียน ขาดการนิเทศเรื่องการวัดและประเมินผล

5) ด้านการจัดกิจกรรมของนักเรียน คือ ขาดห้องแนะแนว ขาดการพัฒนา ฝึกอบรม

ชัชวาลย์ เปลี่ยนคำ (2537) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาสภาพและปัญหาในการนำหลักสูตร ไปใช้ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า

1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการนำหลักสูตรไปใช้มีสภาพดังนี้ บุคลากรไม่เพียงพอและไม่ตรงกับสาขาวิชา งบประมาณที่ได้รับจัดสรรล่าช้าและไม่พอต่อความต้องการของ โรงเรียนวัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่เพียงพอ รวมทั้งอาคารสถานที่ไม่เพียงพอ

2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้มีปัญหา เรียงตาม ลำดับดังนี้ การเตรียมเอกสารหลักสูตรสำหรับครูและนักเรียนไม่มีความสอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน งบประมาณไม่เพียงพอในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ โรงเรียนจัดเตรียมสื่อวัสดุ อุปกรณ์ไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน และครูมีภาระในการสอนทั้งระดับประถมศึกษาและระดับ มัธยมศึกษา

บุญนาค คำมูลศรี (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การติดตามการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษา ตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด กรมสามัญศึกษา ในจังหวัดสกลนคร พบว่า ตามความคิดเห็นของครู อาจารย์ในด้านการจัด

การเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอน โรงเรียนปฏิบัติได้ในระดับมาก ส่วนการเตรียมการใช้หลักสูตรปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย ปัญหาการใช้หลักสูตรอยู่ในระดับน้อยในทุกๆ ด้าน ในส่วนของนักเรียน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนว่ายังมีการปฏิบัติในระดับน้อย ในเรื่องการให้นักเรียนคิด วิเคราะห์ วิวิจารณ์ ประเด็นปัญหา การกำหนดลำดับชั้นในการแก้ปัญหา การให้นักเรียนสรุปผลการทำงานเป็นระยะ การได้รู้จักแหล่งวิทยาการและได้เรียนวิชาชีพที่มีในท้องถิ่น

สมศักดิ์ วัชรเสถียร (2538) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพของปัญหาการบริหารหลักสูตร มัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า

1) การจัดการเรียน มีการศึกษาเอกสารหลักสูตร ประชุมคณะครูอาจารย์ เกี่ยวกับการวางแผนการจัดการเรียนและปัญหาที่พบ คือ โรงเรียนมีข้อจำกัดเกี่ยวกับวุฒิ วิชาเอกวิชาโทของครูผู้สอน

2) การจัดครูเข้าสอน มีการจัดประชุมปรึกษาหารือเพื่อจัดครูเข้าสอนให้ตรงกับ ความสนใจ ความถนัด วิชาเอกและปัญหาที่พบคือ ครูต้องรับผิดชอบงานสอนหลายวิชา จำนวน ความมากเกินไป และขาดแคลนครูผู้สอนวิชาเอกวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์

3) การจัดตารางสอน โรงเรียนได้ศึกษาโครงสร้างหลักสูตรและประชุมครูเพื่อ วางแผนการจัดทำตารางสอน และปัญหาที่พบคือ ไม่มีเวลาสำหรับสอนซ่อมเสริม

4) การจัดงบประมาณเพื่อการเรียนการสอน ได้มีการสำรวจความต้องการ ความจำเป็นและจัดทำแผนในการใช้งบประมาณภายในโรงเรียนและปัญหาที่พบคือ ความล่าช้า ในการจัดสรรงบประมาณ และไม่เพียงพอ

5) การใช้อาคารสถานที่อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ โรงเรียนได้จัดให้ นักเรียนแต่ละชั้นเรียนประจำห้องเรียนที่มีความสะดวกสบายต่อการใช้และปัญหาที่พบคือ อาคารเรียน ไม่เพียงพอ

6) การจัดการแนะแนว โรงเรียนจัดบริการแนะแนวให้กับนักเรียน โดยมีคณะกรรมการ และจัดทำแผนปฏิบัติงานแนะแนว และปัญหาที่พบคือ บุคลากรแนะแนวไม่เพียงพอ และขาดแคลนเอกสาร อุปกรณ์ ในการแนะแนว

7) การจัดสอนซ่อมเสริม โรงเรียนได้สำรวจข้อบกพร่องในการเรียนรายวิชาต่างๆ ของนักเรียน ได้มีการสอนซ่อมเสริมนอกเวลาเรียน ระหว่างเรียนและปัญหาที่พบคือ เอกสาร สื่ออุปกรณ์สำหรับการสอนซ่อมเสริมไม่เพียงพอ

8) การจัดกิจกรรมนักเรียน โรงเรียนได้จัดกิจกรรมตามกำลังทรัพยากรและความเหมาะสม มีการจัดทำแผนการดำเนินกิจกรรมและปัญหาที่พบคือ สถานที่ อุปกรณ์ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมไม่เพียงพอ

9) การให้นักเรียนค้นคว้าด้วยตนเอง โรงเรียนได้กระตุ้น สนับสนุนให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ด้วยตนเองจากห้องสมุด และปัญหาที่พบคือ งบประมาณสำหรับการจัดซื้อหนังสือ เอกสาร สื่อวัสดุอุปกรณ์ ไม่เพียงพอ

10) การนำทรัพยากรท้องถิ่นมาเป็นทรัพยากรประกอบการเรียนการสอน ได้เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ในการสอนบางรายวิชา มีการสำรวจแหล่งทรัพยากรท้องถิ่นที่สามารถเป็นแหล่งประกอบการและวิทยากรและปัญหาที่พบคือ ไม่มีแหล่งทรัพยากรชุมชนในบริเวณที่โรงเรียนตั้งอยู่

11) การประเมินผลการเรียน โรงเรียนมีการจัดทำข้อสอบทุกรายวิชา ทุกภาคเรียนมีการวัดประเมินผลก่อนหลังเรียน ระหว่างเรียน และปัญหาที่พบคือ งบประมาณสนับสนุนในการดำเนินการวัดผล ประเมินผลไม่เพียงพอ

12) การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรในโรงเรียน มีการนิเทศติดตามผล โดยผู้บริหารและครูวิชาการ ระดับมัธยมศึกษา และปัญหาที่พบคือ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการให้ คำปรึกษาและนิเทศในแต่ละวิชา

ยูเนสโก (UNESCO, 1978) ได้สรุปปัญหาในการใช้หลักสูตรของบางประเทศในทวีปเอเชีย ซึ่งได้แก่ ประเทศอัฟกานิสถาน บังคลาเทศ อินเดีย มาเลเซีย พิลิปปินส์ และศรีลังกา ว่า ปัญหาการใช้หลักสูตรเป็นปัญหาเกี่ยวกับกาขาดการประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ ผู้บริหารระดับต่างๆ ไม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรและขาดการติดตามผลการใช้หลักสูตรของครู และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมครูเกี่ยวกับหลักสูตรชาติประสิทธิภาพ ขาดแคลนเอกสารหลักสูตรตำราเรียนไม่ทันสมัย ขาดแคลนหนังสืออ่านประกอบ ประการสุดท้ายคือศูนย์พัฒนาหลักสูตรขาดการวางแผนที่ดี ในการนำหลักสูตรไปใช้

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ยังมีปัญหาและอุปสรรคหลายด้านในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาสภาพการดำเนินการ การใช้หลักสูตรในด้านบริหารและบริการหลักสูตร ด้านการดำเนินการเรียนการสอนและด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ศึกษาสภาพปัญหาการใช้หลักสูตรในด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์และด้านการจัดการ รวมไปถึงการศึกษาศักยภาพความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย เพิ่งได้ใช้หลักสูตรมาเพียง 6 ปีเท่านั้น